

Rapport 5951

VOORPLEIN - KERKSTRAAT TE BODEGRAVEN

J.Q. Hessing

Voorplein - Kerkstraat te Bodegraven, gemeente Bodegraven-Reeuwijk

Een bureauonderzoek

J.Q. Hensing

Colofon

ADC Rapport 5951 5951

Voorplein - Kerkstraat te Bodegraven, gemeente Bodegraven-Reeuwijk
Een bureauonderzoek

Auteur: J.Q. Hessing

In opdracht van: Rhynele Vastgoed B.V.

© ADC ArcheoProjecten, Amersfoort, 3 november 2022

Foto's en tekeningen: ADC ArcheoProjecten, tenzij anders vermeld

Status rapportage:

versie 1.0

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

ADC ArcheoProjecten aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend
uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Autorisatie:

B. Jansen

ISSN 1875-1067

ADC ArcheoProjecten
Nijverheidsweg-Noord 114
3812 PN Amersfoort
Tel. 033-299 81 81
E-mail info@archeologie.nl

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
1 Inleiding en administratieve gegevens	7
2 Bureauonderzoek	10
2.1 Doelstelling en vraagstelling	10
2.2 Methode	10
2.3 Resultaten	10
2.4 Gespecificeerde verwachting en conclusie	25
3 Aanbeveling	27
Literatuur	28
Geraadpleegde websites	29
Lijst van afbeeldingen en tabellen	30

Tabel 1. Overzicht van de verschillende perioden.

Archeologische perioden		Datering	Geologisch tijdperk		
Nieuwste tijd	C			Holocene	
Nieuwe tijd	B	1795			
	A	1650			
Middeleeuwen	Late Middeleeuwen B	1500	1150 na Chr.		Laat-Subatlanticum
	Late Middeleeuwen A	1250			
	Ottoons	1050			
	Karolingisch	900			
	Merovingisch laat	725			
	Merovingisch vroeg	525			
		450			
Romeinse tijd	Laat	270			
	Midden	70 na Chr.			
	Vroeg	15 voor Chr.			
Prehistorie	IJzertijd	Laat	450 voor Chr.	Vroeg-Subatlanticum	
		Midden			
		Vroeg			
	Bronstijd	Laat	800		
		Midden	1100		
		Vroeg	1800		
	Neolithicum (Nieuwe-Steentijd)	Laat	2000		
		Midden	2850	3700	Subatlanticum
		Vroeg	4200		
		4900/5300			
	Mesolithicum (Midden-Steentijd)	Laat	6450	7300	Atlanticum
		Midden	8640		Boreaal
		Vroeg	9700		Preboreaal
	Paleolithicum (Oude-Steentijd)	Laat			Pleistocene
		Jong B	12.500		
		Jong A	16.000		
			35.000		
		Midden		114.000	
			126.000	Eemien	
			236.000	Saalien II	
			241.000	Oostermeer	
Oud		250.000		Saalien I	
		322.000	Belvédère/Holsteinien		
		336.000	Glaciaal		
		384.000	Holstienien		
		416.000			
		463.000	Elsterien		

Samenvatting

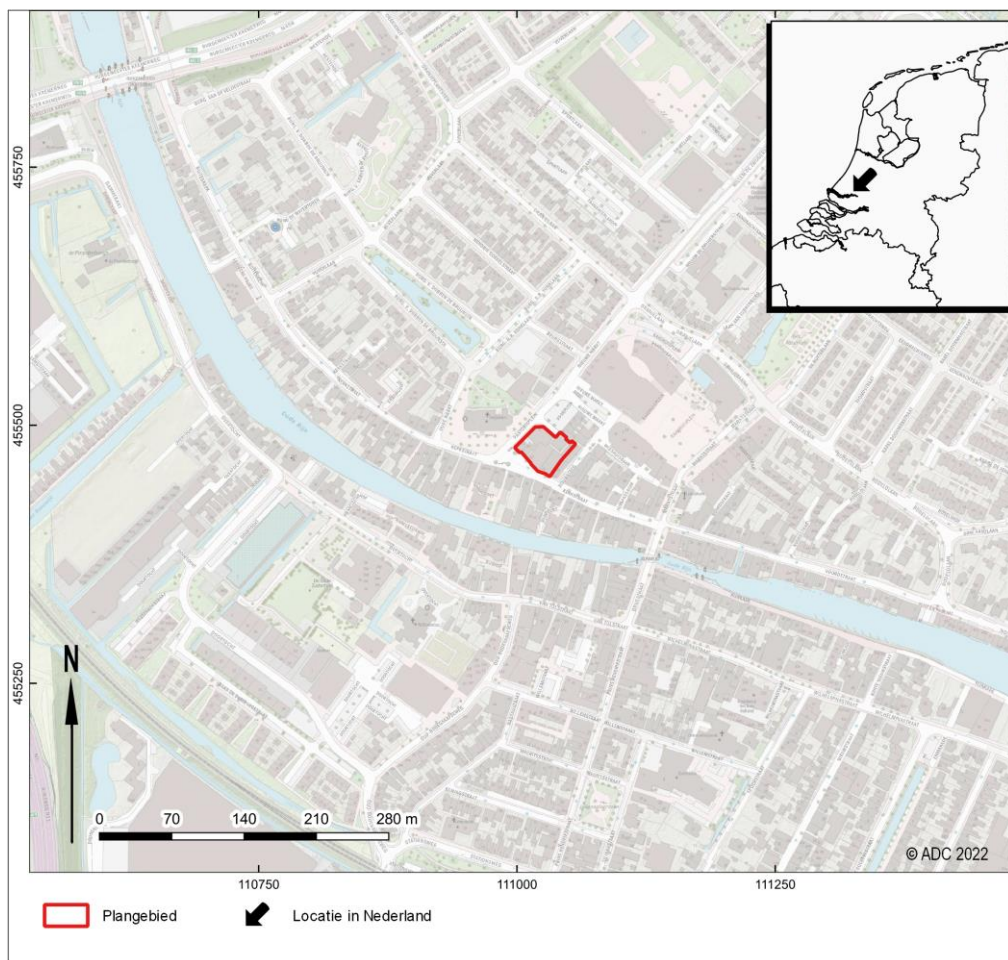
In opdracht van Rhynleve Vastgoed B.V. heeft ADC ArcheoProjecten in oktober 2022 een bureauonderzoek uitgevoerd naar de kans op de aanwezigheid van archeologische waarden op de locatie Voorplein – Kerkstraat te Bodegraven (afb. 1 en afb. 2).

Het plangebied is gelegen in de dorpskern van Bodegraven. De westkant van het plangebied wordt begrensd door het Voorplein waar de St. Galluskerk is gesitueerd. Aan de noordzijde is het plangebied gedeeltelijk door het Voorplein begrensd en bebouwing. De oostzijde is begrensd door bebouwing en tot slot is aan de zuidzijde de Kerkstraat gelegen. Het plangebied is momenteel bebouwd met woonhuizen en voormalige winkelpanden.

Op basis van het bureauonderzoek is een gespecificeerde verwachting opgesteld de archeologische resten daterend uit de IJzertijd - Romeinse tijd kunnen worden verwacht in of op de oeverwalafzettingen van de Oude Rijn. Voor de aanwezigheid van de archeologische resten daterend uit de IJzertijd - Romeinse tijd geldt een middelhoge verwachting.

Archeologische resten daterend uit de Middeleeuwen – Nieuwe tijd worden op de oeverafzettingen van de Oude Rijn verwacht en in een antropogeen ophogingspakket. De verwachting is dat de vindplaats bestaat uit een huisplaats, dijklichaam, begravingen en archeologische resten met betrekking tot de St. Galluskerk. Op basis van eerder onderzoek dient voornamelijk rekening te worden gehouden met vondstmateriaal afkomstig van begravingen. Voor de aanwezigheid van archeologische resten daterend uit de Middeleeuwen – Nieuwe tijd geldt een hoge verwachting.

ADC ArcheoProjecten adviseert om in de gebieden met een hoge archeologische verwachting een inventariserend veldonderzoek uit te voeren door middel van het aanleggen van proefsleuven (IVO-P). Het doel van dit onderzoek is het onderzoeken van de gaafheid, omvang, datering en conservering van archeologische resten. De exacte invulling van de werkzaamheden dient voorafgaand aan het veldwerk te worden vastgelegd in een door de bevoegde overheid goed te keuren Programma van Eisen (PvE).

Afb. 1. Locatie van het plangebied.

1 Inleiding en administratieve gegevens

In opdracht van Rhynele Vastgoed B.V. heeft ADC ArcheoProjecten in oktober 2022 een bureauonderzoek uitgevoerd naar de kans op de aanwezigheid van archeologische waarden op de locatie Voorplein – Kerkstraat te Bodegraven (afb. 1 en afb. 2).

Afb. 2. Detailkaart van het plangebied.

De aanleiding voor het onderzoek is de voorgenomen sloop en nieuwbouw in het plangebied. Om dit mogelijk te maken is een omgevingsvergunning noodzakelijk.

Sinds 1 juli 2016 is de Erfgoedwet in werking getreden en is de Monumentenwet 1988 komen te vervallen. De bepalingen van een deel van de Monumentenwet zijn opgenomen in de Erfgoedwet. Het deel dat betrekking heeft op de besluitvorming in de fysieke leefomgeving gaat over naar de toekomstige Omgevingswet. Vooruitlopend op de datum van ingang van de Omgevingswet zijn deze artikelen te vinden in het Overgangsrecht in de Erfgoedwet, waar ze ongewijzigd van toepassing blijven zolang de Omgevingswet nog niet van kracht is.

Op grond van de Erfgoedwet moeten archeologische (verwachtings)waarden gewaarborgd zijn in het bestemmingsplan. In het vigerende bestemmingsplan Bodegraven Centrum 2022, dat op 23 februari 2022 door de gemeente Bodegraven-Reeuwijk is vastgesteld, heeft het plangebied de dubbelstemming Waarde Archeologie 2.¹ Volgens de hierin opgenomen bestemmingsregels is archeologisch onderzoek noodzakelijk indien een bouwwerk met een grotere oppervlakte van 100

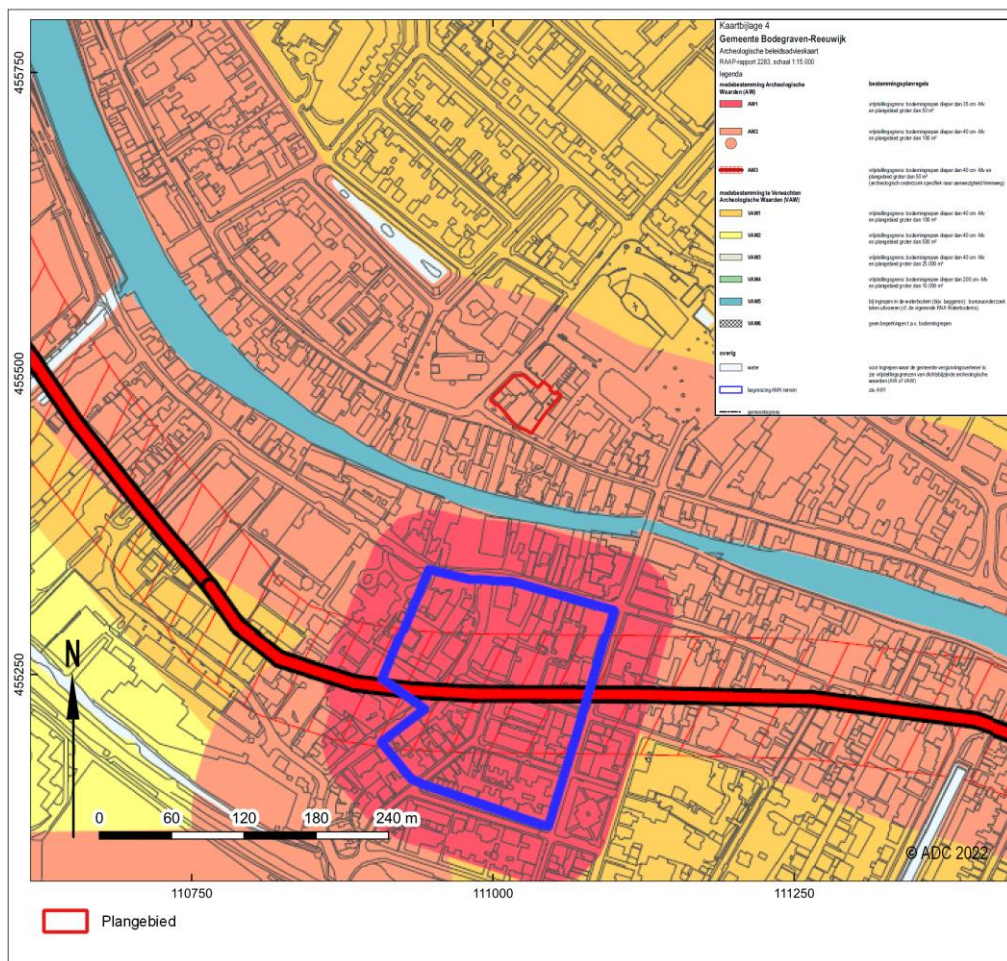
¹ <http://www.ruimtelijkeplannen.nl/>

m² wordt geplaatst, indien heipalen worden geplaatst en de graafwerkzaamheden dieper reiken dan 30 cm -mv.

Omdat de voorgenomen plannen deze vrijstellingsgrenzen overschrijden, dient de initiatiefnemer een rapport te overleggen waarin naar oordeel van de bevoegde overheid de archeologische waarde van het plangebied voldoende is vastgesteld. In het kader van dit proces heeft het in dit rapport beschreven onderzoek plaatsgevonden.

Op de gemeentelijke verwachtings- en beleidsadvieskaart ligt het plangebied binnen een zone met een hoge archeologische verwachting.² Deze verwachting is gebaseerd op de ligging van de stroomgordel de Oude Rijn (afb. 3.).

Afb. 3. Beleidskaart (de Boer et al. 2012)

In Nederland dient het vaststellen van de archeologische waarde van een plangebied te gebeuren conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA versie 4.1). Gemeenten kunnen hierop aanvullende uitvoeringskaders vaststellen. De gemeente Bodegraven-Reeuwijk heeft voor zover bekend geen aanvullende uitvoeringskaders vastgesteld voor het uitvoeren van archeologisch vooronderzoek binnen het plangebied, noch zijn deze voor dit project afzonderlijk opgesteld. Voor dit onderzoek zijn daarom enkel de protocollen van de vigerende KNA gevolgd.

² De Boer et al 2012.

De volgende administratieve gegevens zijn van toepassing:

opdrachtgever:	Rhynleve Vastgoed B.V. Contactpersoon: H. Danes Adres: Zuidzijde 11 2411 RP Plaats: Bodegraven Tel: 06 41 58 63 11 E-mail: harm.danes@rhynleve.nl
Fase(n) AMZ-cyclus:	Een bureauonderzoek
aanleiding:	nieuwbouw
locatie:	Voorplein - Kerkstraat
plaats:	Bodegraven
gemeente:	Bodegraven-Reeuwijk
provincie:	Zuid-Holland
kadastrale gegevens:	3335, 4067, 4090, 4091, 4266, 4861, 5443, 5995 en 5996
kaartblad:	31D
oppervlakte plangebied:	1531 m ²
coördinaten:	110998 / 455478 (NW) 111026 / 455498 (NO) 111032 / 455450 (ZW) 111057 / 455482 (ZO)
bevoegde overheid met contactgegevens:	Naam: Dhr. P. Rouing Adres: Raadhuisplein 1, 2410 AK Plaats: Bodegraven Tel: 0172 522522 E-mail: prouing@bodegraven-reeuwijk.nl
deskundige namens de bevoegde overheid met contactgegevens:	Naam: C. Thanos (Omgevingsdienst Midden-Holland) Adres: Thorbeckelaan 5, 2800 AA Plaats: Gouda Tel: 06 12 28 99 83 E-mail: cthanos@odmh.nl
goedkeuring rapport door bevoegde overheid:	nog niet bekend
Archis-zaaknummer:	5304790100
ADC-projectcode:	000679
auteur:	J.Q Hessing
autorisatie:	B. Jansen
periode van uitvoering:	oktober 2022
beheer en plaats documentatie:	ADC ArcheoProjecten bv, Amersfoort

2 Bureauonderzoek

2.1 Doelstelling en vraagstelling

Het bureauonderzoek vormt de eerste stap in het vaststellen van de archeologische waarde van het gebied. Het doel van bureauonderzoek is het aan de hand van bestaande bronnen verwerven van informatie over bekende en/of verwachte archeologische waarden in het plangebied, om daarmee te komen tot een gespecificeerde, archeologische verwachting.

Voor het bureauonderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

- *Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is de specifieke archeologische verwachting?*
- *Is het plangebied voldoende onderzocht en zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek kan worden geadviseerd?*

2.2 Methode

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 4.1 Landbodems, protocol 4002 Bureauonderzoek.

Tijdens het bureauonderzoek worden diverse bronnen geraadpleegd, wat leidt tot het opstellen van een gespecificeerde verwachting. De gespecificeerde verwachting kan worden beschouwd als de conclusie van het bureauonderzoek, omdat hierin wordt aangegeven of archeologische waarden in het plangebied worden verwacht. Als dit het geval is, zal zo mogelijk de aard, de omvang, de diepteligging en de datering van deze waarden worden beschreven. Indien relevant zal de omvang worden weergegeven op een kaart.

2.3 Resultaten

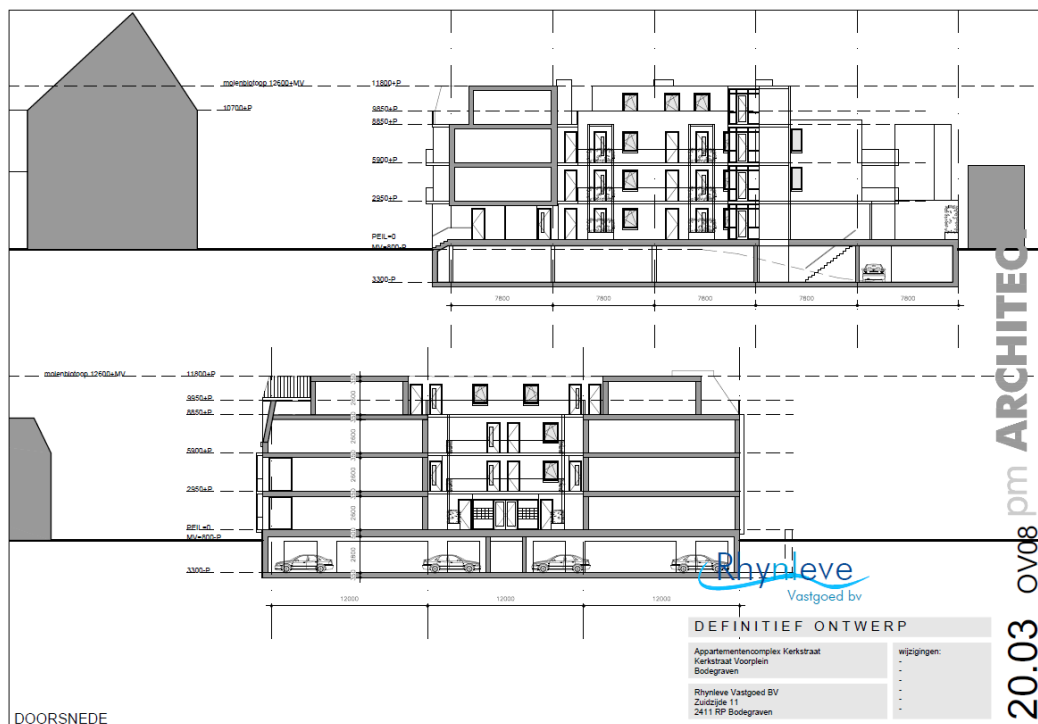
2.3.1 Afbakening plan- en onderzoeksgebied, beschrijving huidig gebruik en vaststellen van de consequenties van het mogelijk toekomstige gebruik

Het plangebied is gelegen in de dorpskern van Bodegraven. De westkant van het plangebied wordt begrensd door het Voorplein waar de St. Galluskerk is gesitueerd. Aan de noordzijde is het plangebied gedeeltelijk door het Voorplein begrensd en bebouwd. De oostzijde is begrensd door bebouwing en tot slot is aan de zuidzijde de Kerkstraat gelegen. Het plangebied is momenteel is momenteel bebouwd met woonhuizen en voormalige winkelpanden.

Het milieukundig onderzoek is uitgevoerd, echter is de rapportage nog niet beschikbaar.

Van het plangebied zelf zijn onvoldoende archeologische en aardkundige gegevens beschikbaar om een uitspraak te kunnen doen over de archeologische verwachting. Daarom zijn tevens gegevens betrokken uit de directe omgeving, waarmee het onderzoeksgebied kan worden gedefinieerd als het gebied binnen een straal van circa 100 m rondom het plangebied. De begrenzing van deze zone is gebaseerd op het gegeven dat hierbinnen sprake is van voldoende informatie om een uitspraak te doen over de archeologische verwachting die representatief is voor het plangebied.

In het plangebied wordt de huidige bebouwing gesloopt, daarvoor in de plaats zal er een appartementencomplex worden gerealiseerd. Het appartementencomplex zal bestaan uit vier verdiepingen met daarbij een parkeerkelder met 50 parkeerplaatsen. De parkeerkelder zal circa 330 cm – mv reiken (afb. 4.).

Afb. 4. Toekomstige situatie in het plangebied

De consequentie van de voorgenomen ontwikkeling kan zijn dat eventuele aanwezige waardevolle archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

2.3.2 Beschrijving van de aardwetenschappelijke waarden

De volgende aardwetenschappelijke informatie is bekend van het plangebied:

Tabel 2. Aardwetenschappelijke informatie in het plangebied

Bron	Informatie
Geologische kaart 2021 ³	Formatie van Echteld-k op Laagpakket van Wormer-g: komafzettingen op oudere getijdengeulafzettingen (kaartcode kg*)
Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000 (landsdekkende, digitale versie afb. 5) ⁴	Niet geclassificeerd. Vermoedelijk gelegen op een stroomgordel.
Bodemkaart van Nederland 1:50.000 (landsdekkende, digitale versie) ⁵	Niet geclassificeerd. Vermoedelijk Leek-/woudeerdgronden; klei, profielverloop 3, of 3 en 4, of 4 (pRn86), Kalkloze poldervaaggronden; (zwarte) zavel en lichte klei, profielverloop 2 of 5 (Rn62C/Rn95C).
Paleogeografische kaart van de Rijn-Maas delta (afb. 6) ⁶	Oude Rijn post-Werkhoven (actieve fase: 4450-1729 BP) ⁷
Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN3) ⁸	Circa tussen 0,50-0,60 m +NAP

Geologie en geomorfologie

Op basis van geraadpleegde aardwetenschappelijke bronnen blijkt dat het plangebied zich bevindt op de oeverwallen van de Oude Rijn stroomgordel (afb. 5 en 6). Vanwege deze ligging bestaat naar

³ DINOloket.nl/ondergrondmodellen.

⁴ Alterra 2008.

⁵ Alterra 2014.

⁶ Cohen et al. 2012.

⁷ BP = Before Present (1950).

⁸ ahn.arcgisonline.nl/ahnviewer.

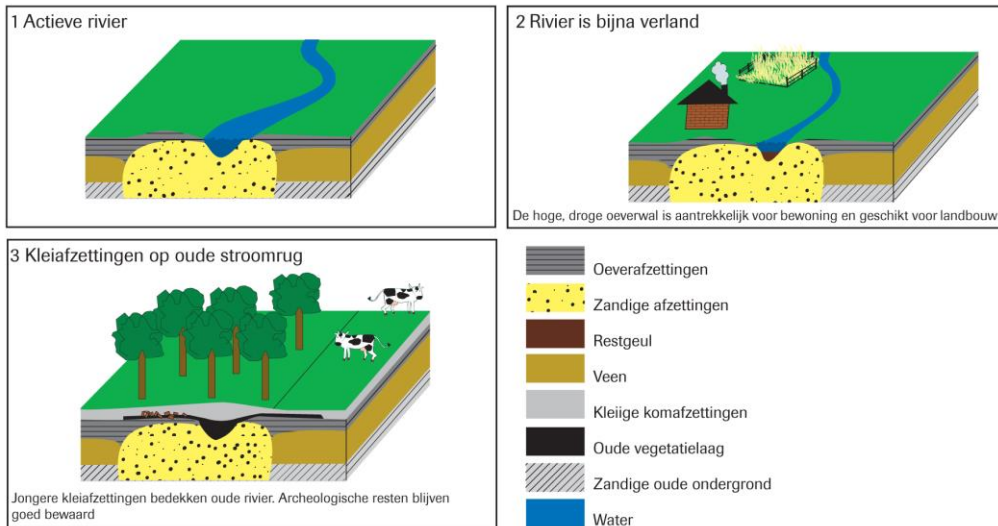
verwachting de bodem uit kleiig fijn zand tot zandige klei en zand (Formatie van Echteld). Vanaf circa 4400 v Chr. is de stroomgordel van de Oude Rijn binnen de omgeving van het plangebied actief. In de omgeving van het plangebied, was aan weerszijden een veenmoeras gelegen. Hierdoor heeft de Oude Rijn in die omgeving haar loop, maar in beperkte mate kunnen verleggen. Tussen circa 2200 en 750 v. Chr. kende de rivier voornamelijk een actieve periode.⁹ Gedurende deze periode, heeft het proces van verplaatsende meanderbochten vermoedelijk continu plaatsgevonden. Hierdoor zijn oudere kronkelwaardafzettingen en delen van de oeverwallen opgeruimd. Dit is mogelijk ook een verklaring waarom er nauwelijks archeologische resten van voor de IJzertijd bekend zijn.¹⁰ De stroomgordel is door de tijd heen hoger in het landschap komen te liggen dan het omringende komgebied, als gevolg van reliëfinversie¹¹. Door de hogere en drogere ligging vormden de stroomgordels aantrekkelijk leefgebied voor de mens vanaf de prehistorie. Ten noorden en ten zuiden van het plangebied hebben zich crevasses gevormd (afb. 6). Die gedurende het Neolithicum tot mogelijk doorlopend tot in de IJzertijd ook een aantrekkelijk leefgebied vormde.¹²

Ontwikkeling van het Nederlandse rivierengebied

De ondergrond in het centrale deel van het Nederlandse rivierengebied bestaat uit afzettingen van de Rijn en Maas. Het rivierenlandschap zoals wij dat kennen ziet er heel anders uit dan het landschap vóór de bedijking, toen de rivieren zelf hun weg door het landschap zochten. In dit gebied hadden de rivieren een meanderend patroon. Dit betekent dat de rivier één rivierbedding heeft, die meer of minder kronkelt. De rivierbochten verschoven in de loop van de tijd langzaam naar buiten en stroomafwaarts. Hierdoor ontstond een brede strook waarin de rivier ooit stroomde: de meandergordel. In een meandergordel bevindt zich altijd op enige diepte zand in de ondergrond, het zand dat door de rivier werd getransporteerd.

Daarnaast overstromden de rivieren regelmatig, waarbij veel sediment werd afgezet in een strook direct langs de rivier. Hier vormden zich oeverwallen, die samen met de meandergordel 'stroomgordel' wordt genoemd. Het achterliggende laaggelegen gebied, de kommen, kwamen bij overstromingen ook blank te staan. Hier werd fijner sediment, zware klei, afgezet.

Verder vormde de rivier soms plotseling een nieuwe loop. De afgesloten of verlaten rivierarm werd opgevuld. Als gevolg van deze zogenaamde stroomgordelverleggingen zijn in de loop van het Holoceen (ca. 10.000 jaar geleden tot heden) verschillende nieuwe rivierarmen in het rivierengebied gevormd en weer afgesloten. De buiten gebruik geraakte stroomgordels vormden zandige stroomruggen in het landschap, die aantrekkelijk waren voor bewoning en landbouw. Ze lagen relatief hoog en dus droog, waren vruchtbaar en goed te bewerken. De relatief laaggelegen komgebieden waren vooral geschikt als wei- en hooiland.

⁹ Van der Zee 2022.

¹⁰ Ilson & Warning 2014.

¹¹ Reliëfinversie 'omkering in hoogte' hieronder wordt verstaan dat een stroomgordel waarvan de zandopgevlude bodem aanvankelijk lager lag dan het omringende landschap, uiteindelijk hoger komt te liggen door het inklinken van de omringende bodem.

¹² De Boer *et al.* 2012.

Door het ontstaan van de Utrechtse Vecht, nam de waterafvoer van de Oude Rijn aan het einde van de Bronstijd sterk af. Hierdoor versmalde en verdiepte de bedding van de Oude Rijn zich en vond er nagenoeg geen sedimentatie plaats. De oevers werden geschikte plaatsen voor bewoning.¹³

Tijdens de Romeinse tijd nam de afvoer van de Oude Rijn verder af. Dit kwam doordat het water van de Nederrijn door de zuidelijker gelegen Hollandsche IJssel en de Lek werd afgevoerd. Wel nam de veelvuldigheid en de grote van de overstromingen toe. Dit werd door menselijke invloeden veroorzaakt. Als gevolg van de zeespiegelstijging kon de Oude Rijn, aan het eind van de 3^e eeuw n.Chr., of aan het begin van de 4^e eeuw n.Chr., niet gemakkelijk het water kwijt. Dit had als gevolg dat het gebied vernatte, waardoor de lager gelegen oeverwallen bedekt raakten door veen.¹⁴

Waarschijnlijk vond de laatste rivieractiviteit van de Oude Rijn plaats in de Vroege Middeleeuwen. Door bedijkingen, verzanding van de monding bij Katwijk en het afdammen in 1122 n. Chr. van de Kromme Rijn, vond er in de Late Middeleeuwen nog nauwelijks actieve sedimentatie plaats.¹⁵

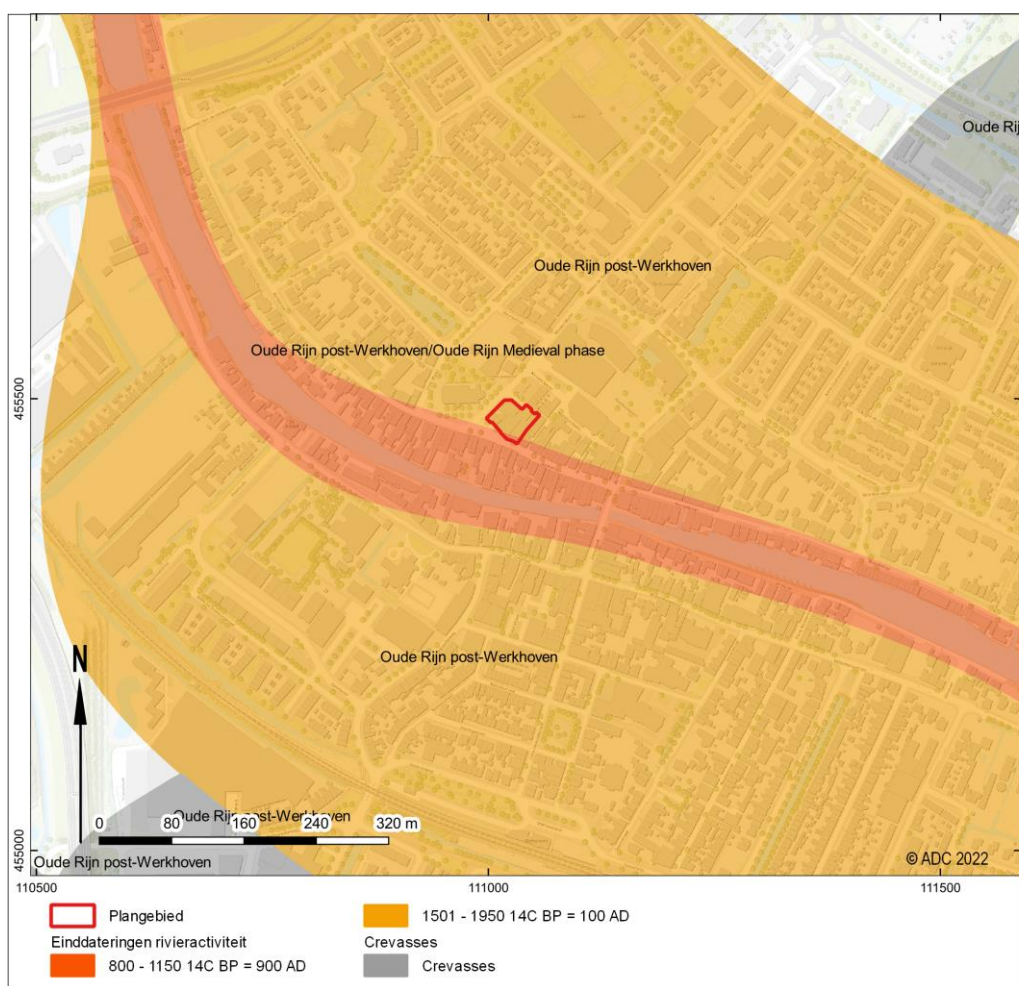

Afb. 5. De geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000 (Alterra 2008)

¹³ Van der Zee 2022.

¹⁴ Idem.

¹⁵ Idem.

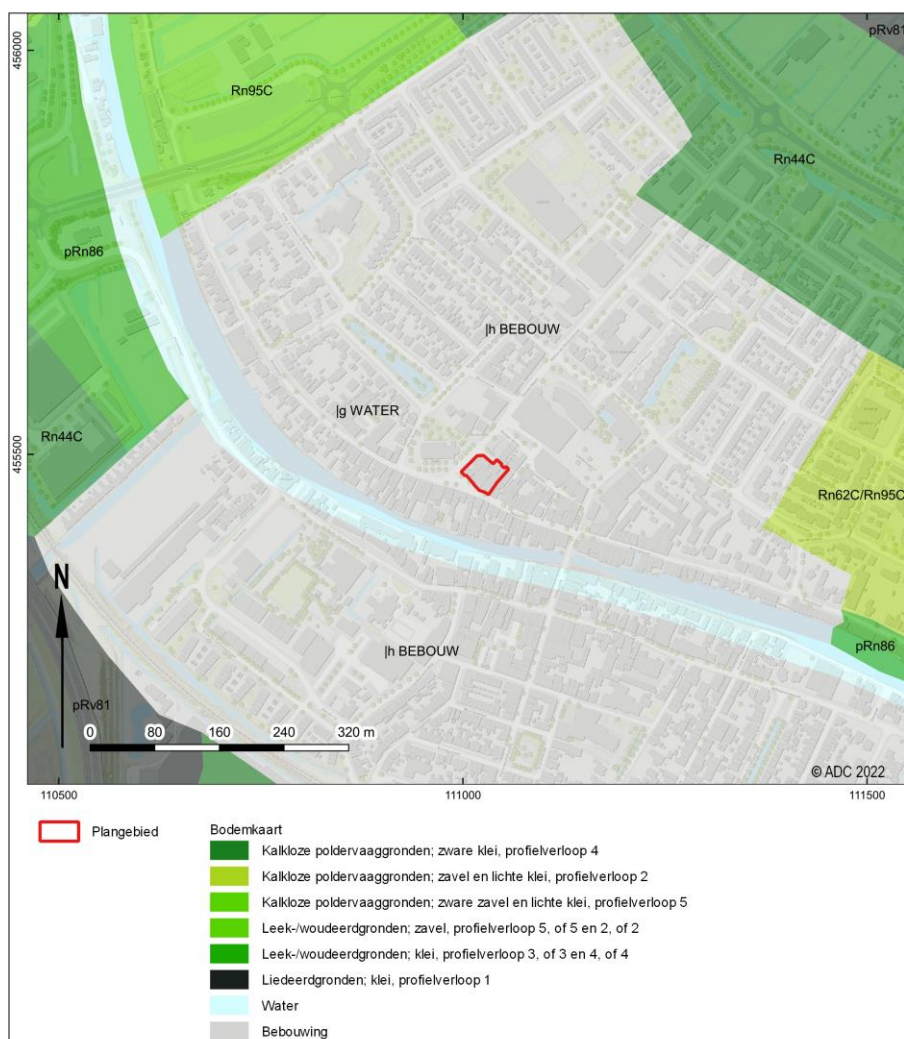
Afb. 6. Het plangebied op de Paleogeografische kaart van de Rijn-Maas delta (Cohen et al. 2012)

Bodemkunde

Het plangebied bevindt zich op de Bodemkaart van Nederland 1:50.000 in een zone die niet geclassificeerd is vanwege de aanwezigheid van bebouwing (afb. 7). De volgende aangrenzende kaarteenheden zijn mogelijk in het plangebied aanwezig; Leek-/ woudeerdgronden; klei, profielverloop 3, of 3 en 4, of 4 (pRn86), Kalkloze poldervaaggronden; (zwarte) zavel en lichte klei, profielverloop 2 of 5 (Rn62C/Rn95C).

Leekeerdgronden komen in dezelfde gebieden voor als de woudeerdgronden. In deze subgroep vallen de kleigronden met een donkere bovengrond tot 30 cm dikte, met roestvlekken binnen 50 cm diepte in de grijze ondergrond. De woudeerdgronden zijn kleigronden met een donkere bovengrond van 30 tot 50 cm dikte en met roestvlekken binnen 50 cm diepte in de grijze ondergrond de woudeerdgronden komen behalve in de droogmakerijen in het bijzonder in West-Friesland voor.¹⁶

¹⁶ Bakker et al. 1989.

Afb. 7. Het plangebied op de bodemkaart van Nederland (Alterra 2014)

Dinoloket

Uit het geraadpleegde model BRO GeoTOP v1.4.1 op Dinoloket, blijkt de bodem in de buurt van het plangebied er als volgt uit te zien; Vanaf 1-2 m -mv bestaat de ondergrond uit zand dat matig fijn tot uiterst grof en kleiig tot grindig is. Dit sediment behoort tot de geulafzettingen van de Rijn. Bovenop dit bodempakket is een kleipakket aanwezig dat lokaal zandig en humeus is, daarnaast kan er een zandpakket aanwezig zijn dat zeer fijn tot uiterst grof is of kleiig tot grindig is. Dit bodempakket behoort tot de kom-, oever- en geulafzettingen van de Oude Rijn. De hier beschreven bodempakketten behoren tot de Formatie van Echteld.¹⁷

Actueel Hoogtebestand Nederland

Op basis van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) blijkt dat het plangebied gelegen is op een hoogte van circa 0,50-0,60 m +NAP (afb. 8.). In vergelijking met de geraadpleegde aardwetenschappelijke kaarten, wordt duidelijk dat het plangebied in een binnenbocht van de de Oude Rijn stroomgordel is gelegen, die ook zichtbaar is op de AHN.¹⁸

¹⁷ Dinoloket.nl/GeoTopv1.4.1.

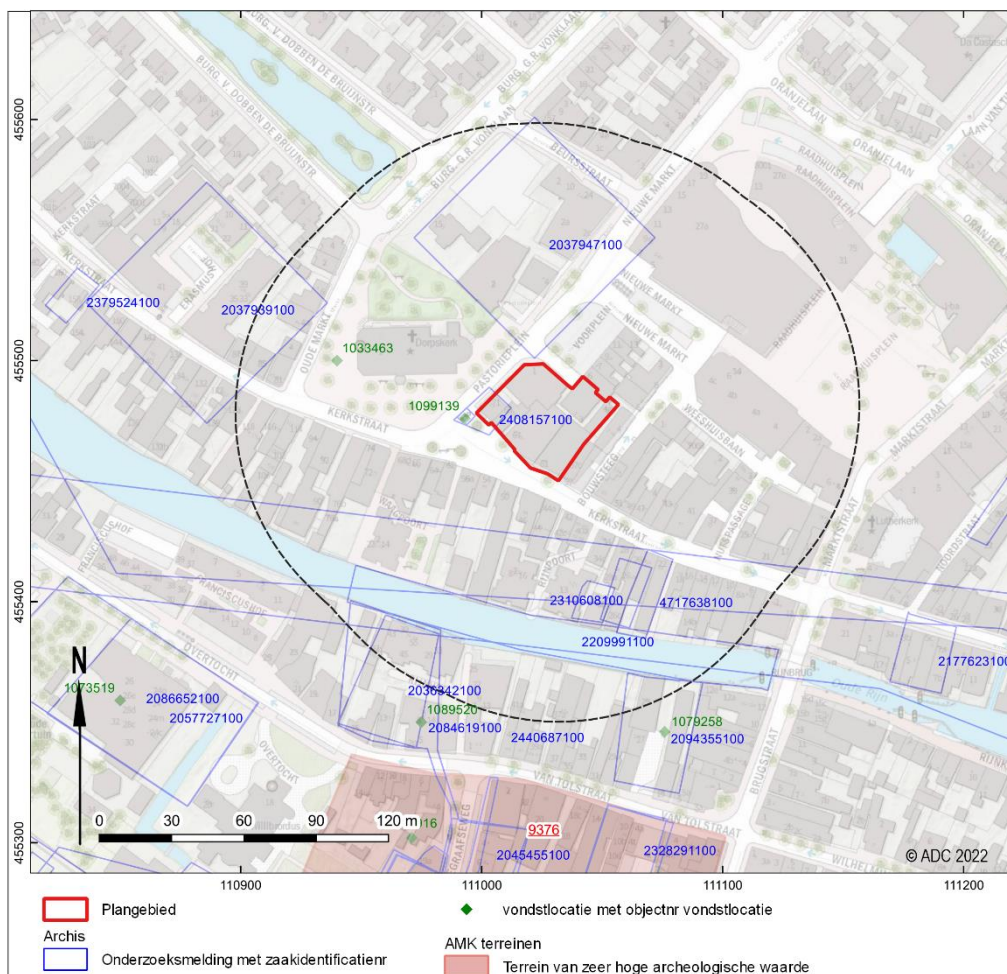
¹⁸ Ahnviewer.nl

Afb. 8. Het plangebied op de kaart van het actueel hoogtebestand Nederland (AHN3)

2.3.3 Beschrijving van bekende archeologische waarden

Op de Archeologische Monumentenkaart (AMK) staat in het onderzoeksgebied een enkel terrein geregistreerd van zeer hoge archeologische waarde (tabel 3, afb. 9.).

Afb. 9. Het plangebied met onderzoeksmeldingen en vondstlocaties uit Archis3.1 (RCE 2022).

Tabel 3. Terreinen van zeer hoge archeologische waarde in het onderzoeksgebied

Rijksmonument/ AMK-terrein ¹⁹	Omschrijving	Datering ²⁰	Opmerking
9376	legerplaats	ROMV- ROMM	Op de oeverwalafzettingen van de Oude Rijn
9376	Nederzetting onbepaald	LME-NT	-

In het Archeologisch Informatiesysteem van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Archis3.1, staan binnen het onderzoeksgebied een vondstlocatie en enkele archeologische onderzoeken geregistreerd (tabel 4 en tabel 5).

Tabel 4. Archeologische vondstlocaties in het onderzoeksgebied

Archis 3.1 zaakidentificatie	Archis3.1 vondstlocatie	Omschrijving	Datering ²¹
2408157100	1099139	Aardewerk, bouwkeraamiek, bot en natuursteen	VME/NT
4037764100	1079258	Aardewerk, steen en dierlijk bot	LME/NT

¹⁹ Sinds 2014 wordt de Archeologische Monumentenkaart niet meer bijgehouden door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. De huidige AMK moet daarom als een statisch bestand worden beschouwd.

²⁰ Voor een verklaring van de afkortingen, zie tabel 1.

²¹ Voor een verklaring van de afkortingen, zie tabel 1.

Tabel 5. Archeologische onderzoeken uitgevoerd in het onderzoeksgebied

Archis 3 zaakidentificatie	Soort onderzoek	Resultaat	Advies
2037947100	AWN	Muurwerk, mogelijk vroege fase pastorie	-
2408157100	Archeologische begeleiding	Bovenop de oeverafzettingen is een ophogingspakket/dijklichaam aanwezig. Het ophogingspakket dateert uit de Late Middeleeuwen – Nieuwe tijd. Vondstmateriaal is aangetroffen vanaf 40 cm -mv en 122 cm -mv. Het vondstmateriaal bestaat uit aardewerk, bouwkeraamiek, natuursteen, dierlijk bot en menselijk bot. Het menselijk bot betreft een bovenarm van een volwassen persoon. Er zijn geen begravingsresten aangetroffen.	n.v.t.
2037939100	AWN	Onbekend	
2045090100	Proefsleuvenonderzoek	Tijdens het onderzoek zijn vier locaties onderzocht. Op locatie 1 zijn structuren aangetroffen die dateren uit 1200 -1700 n.Chr. Op locatie 2 zijn geen archeologische sporen teruggevonden. Op locatie 3 is vermoedelijk een Romeins castellum aangetroffen. Op locatie 4 zijn eveneens Romeinse resten aangetroffen.	Locatie 1 en 2 is vrijgegeven. Voor de locatie 3 is een opgraving geadviseerd. Tot slot is voor locatie 4 een begeleiding geadviseerd.
2036342100	Bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek verkennende fase	Het plangebied is mogelijk gelegen op een restgeul van de Oude Rijn of de Oude Bodegrave. Uit het historisch onderzoek is gebleken dat er mogelijk bewoning in de 17 ^e eeuw heeft plaatsgevonden. In het geval de Oude Bodegrave ter hoogte van het plangebied in de Oude Rijn uitmondde is pas bewoning in de 19 ^e en/of 20 ^e eeuw mogelijk. Tijdens het booronderzoek zijn op relatief grote diepte archeologische resten aangetroffen in de ongestoorde ondergrond.	Proefsleuvenonderzoek
2094355100	Bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek verkennende fase	Verschillende boringen zijn gestuit op puin of funderingen. De vondsten zijn aangetroffen in een zeer organische laag, dat mogelijk een rivierschoeiing betreft. Het gehele plangebied is namelijk gelegen in de restgeul van de Oude Rijn die in de Romeinse tijd nog water toevoerend was, maar daarna verlandde.	onbekend

Onderzoeken in de omgeving van het plangebied hebben aangetoond dat er archeologische waarden aanwezig zijn vanaf de Romeinse tijd. Met name voor Middeleeuwen en Nieuwe tijd is de verwachting hoog. Voor het huidige plangebied is met name het archeologisch onderzoek dat tegen het huidige plangebied grenst van belang (Zaakid. uitgevoerd, 2408157100). Gedurende het onderzoek is een ophogingspakket/ dijklichaam aangetroffen. Dit pakket dateert uit de Late Middeleeuwen – Nieuwe tijd. Omdat er sprake is van een intact ophogingspakket daterend uit de Late-Middeleeuwen kan worden geconcludeerd dat er resten uit deze en eerdere periodes nog in de bodem aanwezig kunnen zijn. Op basis van de vondsten die zijn gedaan kan de aanwezigheid van begravingen in de directe omgeving worden bevestigd. Niet alleen de menselijke bovenarm, maar ook een brok tufsteen kan in verband worden gebracht met begravingen. Daarom kan op

basis van de resultaten meer vondstmateriaal rondom de kerk worden verwacht, met name geldt deze verwachting voor begravingen.

In de Cultuurhistorische Hoofdstructuur van Zuid-Holland is een provinciedekkende indeling van de aanwezige bodemafzettingen opgenomen waaraan een archeologische verwachtingswaarde gekoppeld is. Hierbij worden vier verschillende diepteklassen onderscheiden. Voor het plangebied geldt de volgende indeling:

Tabel 6. Indeling van de archeologische verwachtingswaarde gekoppeld aan de diepteklasse

Diepteklasse	Archeologische verwachtingswaarde	Type afzetting
0-3 m –mv	Hoog	Stroomgordels en geulafzettingen
3-5 m –mv	hoog	Stroomgordels en geulafzettingen
dieper dan 5 m –mv	hoog	Stroomgordels en geulafzettingen
ruim dieper dan 5 m –mv (basis Holocene)	hoog	Stroomgordels en geulafzettingen

Naast deze indeling zijn er nog meer waarden van toepassing voor het plangebied die op de Cultuurhistorische atlas van Zuid-Holland staan aangegeven. Het plangebied is gelegen op een dijklint dat van voor 1850 dateert. De dijklint heeft een redelijke hoge waarde. Dit betekent dat de bebouwingstructuur nog intact is en dat er mogelijk nog historische bebouwing aanwezig kan zijn. Het huidige plangebied ten noorden van de Oude Rijn, die de noordgrens van het Romeinse Rijn vormde. Delen van deze noordgrens, limes, staan op de Werelderfgoedlijst van Unesco. De Limesweg bevindt zich aan de zuidzijde van de Oude Rijn. Daarnaast heeft het plangebied ook een hoge archeologische verwachting volgens de Cultuurhistorische atlas, vanwege de ligging in een oude dorpskern. Tot slot wordt op de Cultuurhistorische atlas twee rijksmonumenten aangegeven die in het onderzoeksgebied vallen (tabel 7).

Tabel 7. Rijksmonumenten in het onderzoeksgebied

Rijksmonument	Omschrijving	Datering ²²	Opmerking
9751	St. Galluskerk	NT	Huidige kerk dateert uit de 17 ^e eeuw. Er zijn aanwijzingen dat zich in de ondergrond zich voorgangers bevinden.
511298	Kerkstraat 132, Kaaspakhuis	NT	

2.3.4 Beschrijving van de historische situatie, mogelijke verstoringen en bouwhistorische waarden

Bewoningsgeschiedenis

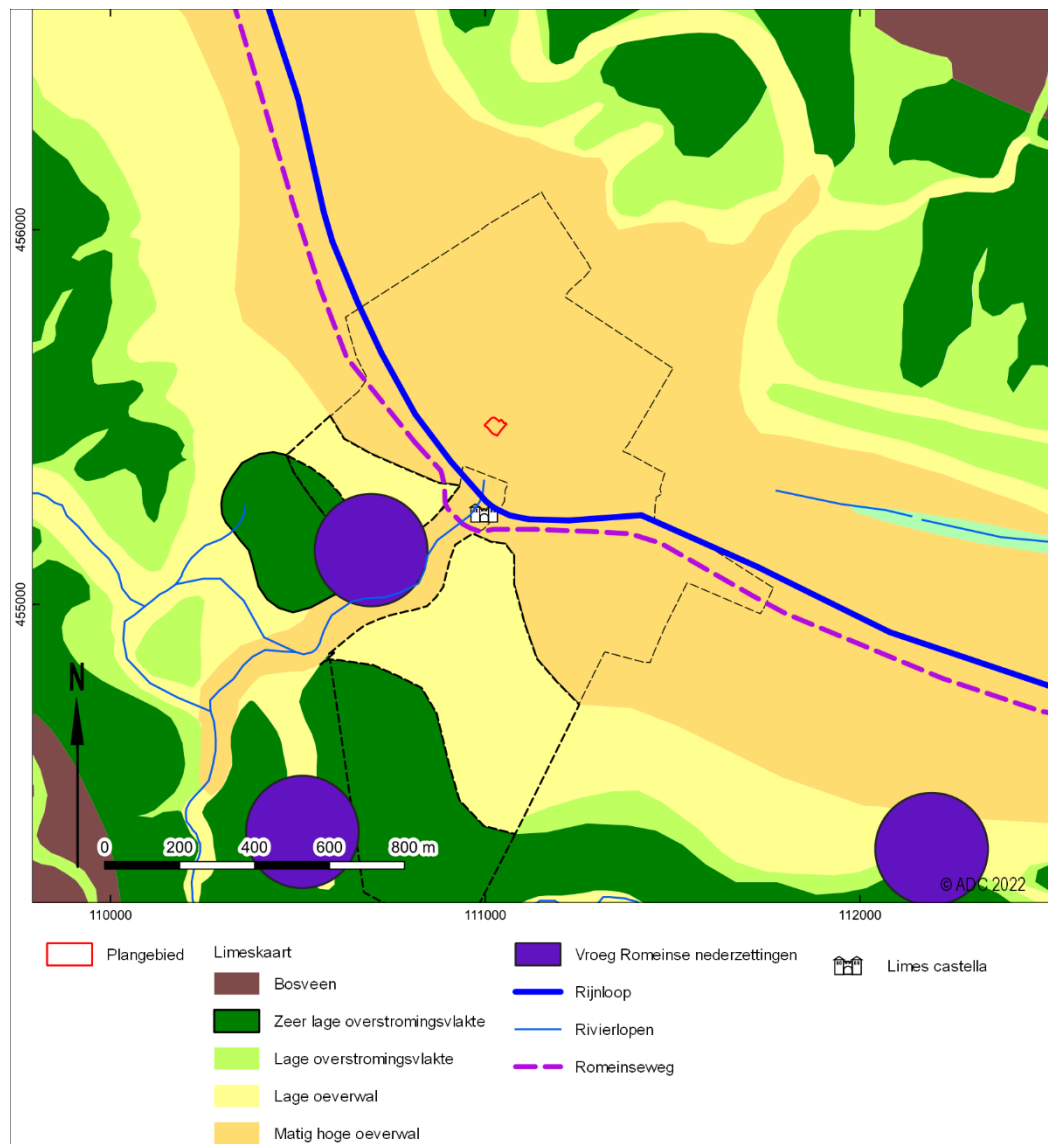
Bekend is dat de oeverwallen van de Oude Rijn in de IJzertijd en Romeinse tijd werden bewoond. De oeverwallen van de Oude Rijn werden ook voor de IJzertijd bewoond, echter is hierover uit de omgeving van het plangebied weinig bekend. Deze archeologische resten zullen als gevolg van erosie van de Oude Rijn grotendeels verdwenen zijn. Alleen aan de randen van de stroomgordel kunnen dergelijke resten bewaard zijn gebleven. In de Romeinse tijd bevond Bodegraven zich aan de Limes, de Romeinse grens. Waar aan de zuidzijde een castellum aanwezig was en de Romeinse limesweg (afb. 10). Het houten castellum is waarschijnlijk rond 45-50 n Chr.²³ gebouwd. Het plangebied is aan noordzijde van de Limes gelegen. In de omgeving van Bodegraven vonden vanaf de 10^e eeuw de eerste ontginningen plaats. Deze ontginningen vonden geleidelijk en in een onregelmatig patroon plaats. Vanaf de 11^e tot de 13^e eeuw werd het lager gelegen komgebied (de

²² Voor een verklaring van de afkortingen, zie tabel 1.

²³ Romeins castellum in Bodegraven - Erfgoedhuis Zuid-Holland (geschiedenisvanzuidholland.nl)

woeste gronden) ontgonnen volgens gebruikelijke 'copesysteem'. Als ontginning as werd vaak een wetering, een dijk of een natuurlijk water gebruikt. In de omgeving van Bodegraven is de Oude Rijn, de Oude Bodegrave en de Meije gebruikt als ontginning as. Uiteindelijk is in de 11^e t/m 14^e eeuw het hele veenmoeras in oostelijk Zuid Holland ontgonnen en in gebruik genomen als een gebied waar akkerbouw en veeteelt plaats vond.

Afb. 10. Het plangebied op de Limeskaart

St. Galluskerk

Ten westen van het huidige plangebied is de St. Galluskerk gelegen. In de 12^e eeuw wordt deze kerk gesticht. In de loop van de Late Middeleeuwen neemt de bebouwing toe rond de St. Galluskerk. De kerk was gewijd aan de heilige Gallus de Belijder, een Ierse monnik die de Franken en Allemannen kerstende. Door de eeuwen heen is de kerk een aantal keer verwoest. In 1489 werd een groot deel van het dorp (inclusief de kerk) in as gelegd, door aanhangers van de Hoekse fractie. In de jaren 1507 en 1512 werd Bodegraven getroffen door de plundertochten van de Geldersen. Tijdens de rooftochten werden er kerkschatten gestolen. Vanaf 1572 ging de rooms-katholieke St. Galluskerk over in protestantse handen, maar bleef het altaar en de beelden een lange tijd in de kerk staan. Het jaar 1672 was een rampjaar voor de kerk. De Franse troepen trokken eind december 1672 over Bodegraven naar Woerden en Utrecht. Gedurende deze tocht werd er door de Fransen vreselijk huisgehouden. De kerk ging grotendeels in vlammen op. In 1674

werd pas voor het eerst weer een kerkdienst in de kerk gehouden. In de jaren 1968 t/m 1973 vond er een grote renovatie van de kerk plaats.²⁴

Het oorspronkelijke kerkhof bevond zich aan de zuidelijke kant van de kerk. Na de verwoesting van de kerk raakte dit kerkhof buiten gebruik en werd het niet meer onderhouden. Halverwege de 19^e eeuw ontstond er aan de noordkant van de kerk een nieuw kerkhof. Deze is echter niet lang in gebruik geweest, omdat men het niet hygiënisch vond om een kerkhof in het centrum van het dorp te hebben.²⁵

Tijdens de restauratie van de kerk in de jaren 1986 t/m 1973 vond er een kleinschalig archeologisch onderzoek plaats. Onder het kerkgebouw werd de fundering van de westgevel van een laat 12^e -eeuwse – vroeg 13^e -eeuwse kerk blootgelegd. Tijdens de aanleg van een funderingssleuf werden twee tufstenen grafkelders doorsneden. Deze grafkelders moeten in of naast een nog oudere kerk hebben gelegen.²⁶

Tabel 8. Overzicht van de historische situatie

Bron	Jaartal	Historische situatie
Floris Balthasarsz	1615	Indicatief; naast de St. Galluskerk is bebouwing aanwezig.
Kadastrale minuut ²⁷	1813-1832	In het plangebied zijn meerdere gebouwen aanwezig
Topografische kaart ²⁸	1876	idem
Topografische kaart	1950	idem
Topografische kaart	1975	Bebouwing is gedeeltelijk verandert
Topografische kaart ²⁹	2000	idem

Oude kaarten

De oudste geraadpleegde kaart is een kaart uit 1615 (afb. 11). Deze kaart is indicatief; maar naast de St. Galluskerk is een rij huizen waarneembaar. Op de kadastrale minuut daterend uit 1813-1832 (afb. 12) blijkt dat aan de huidige Kerkstraat woningen met erven zijn gelegen, die NO-ZW georiënteerd zijn. Aan de kant van het Voorplein zijn geen woningen gelegen. Deze situatie blijft hetzelfde tot aan 1950, (afb. 13) vanaf dit moment is er ook bebouwing aanwezig aan de kant van het Voorplein. Vermoedelijk zijn vanaf 1975 (afb. 14) gedeeltelijk in het plangebied nieuwe woningen geplaatst.

²⁴ Historischekringbodegraven.nl

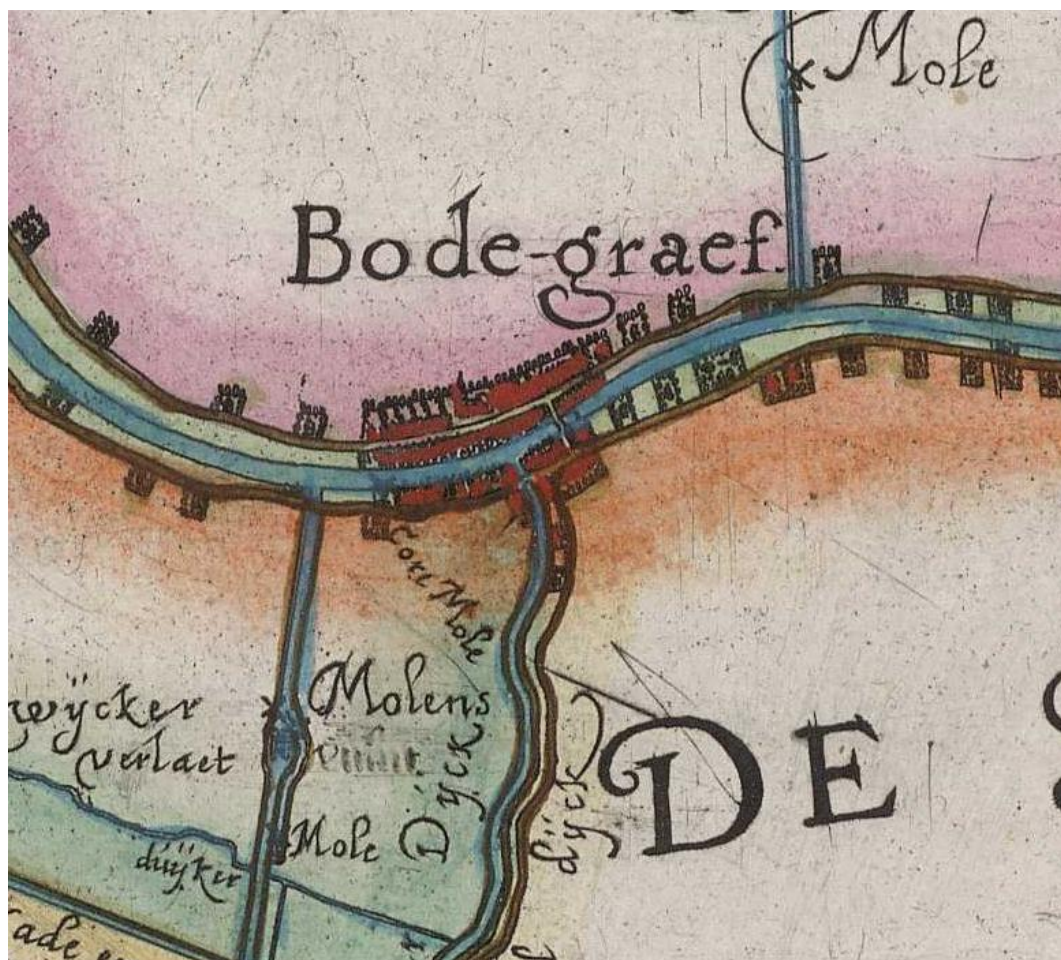
²⁵ Idem.

²⁶ De Boer *et al* 2012.

²⁷ Beeldbank.cultureelerfgoed.nl

²⁸ Relevante verwijzing toevoegen

²⁹ Topotijdreis.nl

Afb. 11. Een kaart uit 1615. Naast de St. Galluskerk is bebouwing aangegeven (Floris Balthasarsz 1615).

Afb. 12. Het plangebied op de Kadastrale minuut uit 1811 - 1832 (beeldbank.cultureelerfgoed.nl)

Afb. 13. Het plangebied op de topografische kaart uit 1950 (topotijdreis.nl)

Afb. 14. Het plangebied op de topografische kaart uit 1975 (topotijdreis.nl)

2.4 Gespecificeerde verwachting en conclusie

De eerste, voor het bureauonderzoek opgestelde onderzoeksvraag “Zijn in het plangebied archeologische waarden aanwezig, en zo ja, wat is de specifieke archeologische verwachting?” kan als volgt worden beantwoord:

Archeologische resten daterend uit de IJzertijd t/m de Romeinse tijd kunnen worden verwacht in of op de oeverwalafzettingen van de Oude Rijn. Op basis van eerder uitgevoerd archeologisch onderzoek worden de oeverwalafzettingen vanaf circa 90 cm -mv verwacht. Deze vindplaatsen worden gekenmerkt door de aanwezigheid van een zogenaamde ‘archeologische laag’. In de laag kunnen aardewerk fragmenten, natuursteen, metaal, hout(skool) en baksteen worden verwacht. De limesweg wordt in het plangebied niet verwacht. Voor de aanwezigheid van de archeologische resten daterend uit de IJzertijd t/m de Romeinse tijd geldt een middelhoge verwachting.

Archeologische resten daterend uit de Middeleeuwen – Nieuwe tijd worden op de oeverafzettingen van de Oude Rijn verwacht en in een antropogeen ophogingspakket. Dit ophogingspakket wordt vanaf circa 40 cm -mv verwacht. De verwachting is dat de vindplaats bestaat uit een huisplaatsen, dijklichaam, begravingen en archeologische resten met betrekking tot de St. Galluskerk. De vindplaats zal worden gekenmerkt door de aanwezigheid van grondsporen als zowel een vondstverstrooiing. Daarbij behorend kunnen Aardewerk fragmenten, natuursteen, metaal, hout(skool), bot (begravingsresten) en baksteen worden verwacht. Voor de aanwezigheid van archeologische resten daterend uit de Middeleeuwen – Nieuwe tijd geldt een hoge verwachting.

Voor de gespecificeerde verwachting gelden de volgende karakteristieken:

Tabel 9. Gespecificeerde archeologische verwachting voor het plangebied

Karakteristiek	Omschrijving
datering:	IJZ-ROM
complextypen(n):	Nederzetting, huisplaats(en)
omvang:	onbekend
landschappelijke en/of geologische context:	oeverwalafzettingen
diepteligging:	Vanaf ca. 90 cm -mv
locatie:	Hele plangebied
soort vindplaats:	Vindplaats met een archeologische laag
uiterlijke kenmerken:	Aardewerk fragmenten, natuursteen, metaal, hout(skool) en baksteen
conservering:	Door de ligging in de historische kern, is de verwachting dat de archeologische resten verstoord zullen zijn en daarmee de conservering slecht is.
wordt het archeologisch relevante niveau bedreigd door de voorgenomen werkzaamheden:	Ja

Karakteristiek	Omschrijving
datering:	ME-NT
complextypen(n):	Huisplaatsen, dijklichaam, begravingen en archeologische resten met betrekking tot de St. Galluskerk,
omvang:	onbekend
landschappelijke en/of geologische context:	Ophogingspakket op oeverwalafzettingen
diepteligging:	Vanaf ca. 40 cm -mv.
locatie:	Hele plangebied
soort vindplaats:	Vindplaats met zowel grondsporen als een vondststrooiing
uiterlijke kenmerken:	Aardewerk fragmenten, natuursteen, metaal, hout(skool), bot (begravingsresten) en baksteen
conservering:	Door de aanwezigheid van bebouwing in het plangebied is de kans aanwezig dat de archeologische resten verstoord zijn.
wordt het archeologisch relevante niveau bedreigd door de voorgenomen werkzaamheden:	Ja

De beantwoording van de tweede onderzoeksvraag “Is het plangebied voldoende onderzocht en zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek kan worden geadviseerd?” is als volgt:

Nee, het plangebied is niet voldoende onderzocht. Geadviseerd wordt daarom een inventariserend veldonderzoek in de vorm van een proefsleuvenonderzoek, .

3 Aanbeveling

ADC ArcheoProjecten adviseert om in de gebieden met een hoge archeologische verwachting een inventariserend veldonderzoek uit te voeren door middel van het aanleggen van proefsleuven (IVO-P). Het doel van dit onderzoek is het onderzoeken van de gaafheid, omvang, datering en conservering van archeologische resten. De exacte invulling van de werkzaamheden dient voorafgaand aan het veldwerk te worden vastgelegd in een door de bevoegde overheid goed te keuren Programma van Eisen (PvE).

Wij wijzen erop dat de bevoegde overheid op basis van dit rapport een selectiebesluit neemt. De mogelijkheid bestaat dat dit selectiebesluit afwijkt van het door ons opgestelde advies.

Literatuur

- Alterra**, 2008: *Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000; Landsdekkend digitaal bestand*.
- Alterra**, 2014: *Bodemkaart van Nederland 1:50.000; Landsdekkend digitaal bestand*.
- Bakker, H. de, J. Schelling, D.J. Brus & C. van Wallenburg**, 1989: *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland : de hogere niveaus*. Wageningen.
- Boer, G.H. de, R. Klaarenbeek & K. Wink**, 2012: *Bewoning en ontginning rondom Rijn en Wiericke. Een actualisering van de archeologische verwachtings- en beleidskaart van de gemeente Bodegraven-Reeuwijk*. RAAP-Rapport 2283. Weesp.
- Bosch, J.H.A.**, 2005: *Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode, Versie 5.2*. Utrecht (TNO-rapport NITG 05-043-A).
- Cohen, K.M., E. Stouthamer, H.J. Pierik & A.H. Geurts**, 2012: *Digitaal Basisbestand Paleogeografie van de Rijn-Maas Delta*. Utrecht.
- Cohen, K.M., E. Stouthamer, W.Z. Hoek, H.J.A. Berendsen & H.F.J. Kempen**, 2009: *Zand in Banen - Zanddiepte kaarten van het Rivierengebied en het IJsseldal in de provincies Gelderland en Overijssel*. Arnhem.
- Ilson, P.J., S. Warning**, 2014: *Verplaatsen afvalcontainers Kerkstraat in Bodegraven, gemeente Bodegraven-Reeuwijk; een archeologisch vooronderzoek en archeologische begeleiding (protocol opgraven)*. RAAP-rapport 2831. Weesp.
- Kadaster**, 1832: *Kadastrale kaart 1813-1832: minuutplan Bodegraven, Zuid Holland, sectie B, blad 03 (MIN08024B03)*.
- Normalisatie-Instituut, Nederlands**, 1989: *Geotechniek, classificatie van onverharde grondmonsters NEN 5104*. Delft.
- SIKB**, 2018: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA)*. Gouda.
- TNO**, 2013: *Lithostratigrafische Nomenclator van de Ondiepe Ondergrond, versie 2013*.
- Tol, A.J., J.W.H.P. Verhagen & M. Verbruggen**, 2012: *Leidraad inventariserend veldonderzoek*. Gouda (SIKB uitgave, geactualiseerde versie).
- Zee, R.M. van der**, 2022: *Broekveldselaan, Bodegraven (gemeente Bodegraven-Reeuwijk)*. ADC Rapport 5738. Amersfoort.

Geraadpleegde websites

<http://ahn.arcgisonline.nl/ahnviewer/>
<http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl>
http://pzh.b3p.nl/viewer/app/Cultuur_historische_atlas
<https://archis.cultureelerfgoed.nl/>
<https://bagviewer.kadaster.nl>
<https://easy.dans.knaw.nl>
<https://www.bodemloket.nl>
<https://www.dinoloket.nl/ondergrondgegevens>
<https://www.kadaster.nl/>
<https://www.ruimtelijkeplannen.nl>
<https://www.topotijdreis.nl>
<https://zoeken.cultureelerfgoed.nl/>
<https://historischekringbodegraven.nl>
<https://geschiedenisvanzuidholland.nl>

Lijst van afbeeldingen en tabellen

- Afb. 1. Locatie van het plangebied.
Afb. 2. Detailkaart van het plangebied.
Afb. 3. Beleidskaart (de Boer et al. 2012)
Afb. 4. Toekomstige situatie in het plangebied
Afb. 5. De geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000 (Alterra 2008)
Afb. 6. Het plangebied op de Paleogeografische kaart van de Rijn-Maas delta (Cohen et al. 2012)
Afb. 7. Het plangebied op de bodemkaart van Nederland (Alterra 2014)
Afb. 8. Het plangebied op de kaart van het actueel hoogtebestand Nederland (AHN3)
Afb. 9. Het plangebied met onderzoeksmeldingen en vondstlocaties uit Archis3.1 (RCE 2022).
Afb. 10. Het plangebied op de Limeskaart
Afb. 11. Een kaart uit 1615. Naast de St. Galluskerk is bebouwing aangegeven (Floris Balthasarsz 1615).
Afb. 12. Het plangebied op de Kadastrale minuut uit 1811 - 1832 (beeldbank.cultureelerfgoed.nl)
Afb. 13. Het plangebied op de topografische kaart uit 1950 (topotijdreis.nl)
Afb. 14. Het plangebied op de topografische kaart uit 1975 (topotijdreis.nl)
- Tabel 1. Overzicht van de verschillende perioden.
Tabel 2. Aardwetenschappelijke informatie in het plangebied
Tabel 3. Terreinen van zeer hoge archeologische waarde in het onderzoeksgebied
Tabel 4. Archeologische vondstlocaties in het onderzoeksgebied
Tabel 5. Archeologische onderzoeken uitgevoerd in het onderzoeksgebied
Tabel 6. Indeling van de archeologische verwachtingswaarde gekoppeld aan de diepteklasse
Tabel 7. Rijksmonumenten in het onderzoeksgebied
Tabel 8. Overzicht van de historische situatie
Tabel 9. Gespecificeerde archeologische verwachting voor het plangebied